

Foto: Anda van Riet

EXAMENTRAINING TALEN IN EIGEN HAND

Een effectieve aanpak

In dit artikel schetst APS-Talen hoe zij een effectieve vorm van examentraining ontwikkeld hebben voor en samen met docenten Nederlands en moderne vreemde talen: het Vijfstappenplan. De auteurs laten zien hoe deze aanpak voor het leesexamen is uitgewerkt.

MARIEKEN PRONK-VAN EUNEN & KAREN VERHEGGEN

Talendocenten ervaren de laatste jaren steeds meer druk als het gaat om het eindexamen: naast de eis tot verkleinen van de verschillen tussen schoolexamen (se) en centraal eindexamen (ce) is daar voor Nederlands en Engels de kernvakkenregeling bijgekomen en de loskoppeling van se- en ce-cijfer. Door alle belangstelling van de samenleving (ouders), de schoolleiding en de overheid (Inspectie) wordt het steeds spannender om een goed resultaat neer te zetten. Zeker omdat de lessen waarin examentraining aan bod komt door leerlingen vaak saai gevonden worden.

Natuurlijk kunnen leerlingen examentraining volgen bij particuliere instituten, dat zien we de laatste jaren steeds vaker gebeuren. Maar als docent wil je er zelf

graag voor zorgen dat jouw leerlingen klaar zijn voor het eindexamen. Veel talendocenten zijn op zoek naar manieren om in de laatste periode na het se een goed programma voor hun leerlingen te ontwerpen. Om daarbij te helpen heeft APS een ontwerptraject ontwikkeld waarbij een team van docenten en schoolleiding begeleid worden bij de organisatie van die 'eindspurt' in de school. Tijdens dit traject – het Vijfstappenplan – krijgen vakdocenten begeleiding bij het vormgeven van examenmodules en wordt de organisatie van vakkentrainingen opgezet.

Examentraining voor talen

Zoals Gerard Westhoff (2012) aangeeft in zijn LTM-artikel 'Mesten en meten in leesvaardigheidstraining', is er een duidelijk verschil tussen leesvaardigheidsonderwijs

('mesten') en examentraining ('meten'). Leerlingen ontwikkelen door dit 'mesten' een stevige basis om uiteindelijk ook 'gemeten' te kunnen worden.

Werken aan leesvaardigheidsonderwijs baseren we op de zogenoemde leespiramide (zie figuur 1). Deze piramide geeft een rangorde aan: de genoemde activiteiten zijn allemaal nodig, maar hoe lager in de piramide, hoe meer tijd de activiteit moet krijgen om aan het eind goede resultaten te boeken. 'Natuurlijk lezen' en 'rijk lezen' liggen aan de basis. Leeskilometers maken heeft een positief effect op tekstbegrip, zeker als leerlingen na het lezen niet altijd vragen maken over de tekst. Het is wel belangrijk om veel andersoortige opdrachten te doen voor en na het lezen van teksten. Te denken valt aan het maken van een mindmap, het schrijven van een artikel, het bedenken van eigen vragen of het reflecteren

op de tekst. Toch moeten de leerlingen ook voorbereid worden op de typen vragen die ze kunnen verwachten in een toets en bij een examen. De leerlingen daarvoor voorbereiden vindt plaats in de top van de piramide, bij het schools lezen en trainen voor de toets. Aangezien die tijd beperkt is ten opzichte van de tijd voor 'natuurlijk lezen' en 'rijk lezen', moet die tijd zo effectief en efficiënt mogelijk ingezet worden.

In de periode na het laatste schoolexamen moeten de puntjes op de i gezet worden. Natuurlijk is er in voorgaande periodes ook al geoefend met alle vaardigheden en hopelijk op een 'rijke' manier. En juist dan daalt bij leerlingen vaak de motivatie om de op het examen gerichte lessen te volgen: de ijverige, gemotiveerde, goede leerlingen komen braaf opdraven, maar de leerlingen die juist extra steun nodig

Figuur 1. De leespiramide

hebben ontbreken. 'Ik oefen wel thuis', is dan het devies.

Vijf stappen

Het Vijfstappenplan dat APS hanteert, beoogt meer leerlingen te motiveren om in de eindspurt nog eens alles op alles te zetten en profijt te trekken van de begeleiding op school. Het ziet er als volgt uit:

- Fase 1: Uitdagende start
- Fase 2: Diagnostische starttoets
- Fase 3: Oefenen op deelvaardigheden
- Fase 4: Proefexamen maken
- Fase 5: Het eindexamen

Fase 1: Uitdagende start

Het Vijfstappenplan maakt van de examenvorbereiding een project met een begin en een einde. Het einde is duidelijk: het centraal schriftelijk eindexamen. Waar het project begint, is een keuze van de sectie: dat kan aan het begin van het examenjaar zijn, maar ook aan het begin van de laatste periode, om voor leerlingen te markeren waar het 'meten' begint.

Belangrijk is dat leerlingen zich bewust worden van wat er gevraagd wordt op het examen. Zo weten ze aan welke eisen ze moeten voldoen. Sommige docenten geven leerlingen de huiswerkopdracht om zich op een aantal examensites (<www.examenblad.nl>, <www.examen.nl>) te oriënteren en daar de informatie over

hun vak op te zoeken. Daarna vindt een klassengesprek plaats waarin alles op een rijtje gezet wordt. Andere docenten maken een kleine quiz of enquête met vragen rond het examen en geven leerlingen daarna de opdracht om de lacunes in hun kennis zelf aan te vullen. Een komisch YouTube-filmpje rond examen doen doet het altijd goed en kan een lichtvoetige introductie zijn.

Het gaat er uiteindelijk om dat bij de leerlingen 'de luiken opengaan', zodat ze gefocust de laatste fase ingaan en weten wat er van hen verwacht wordt.

Fase 2: Diagnostische starttoets

In Fase 2 worden de sterke en zwakke punten van de individuele leerling in kaart gebracht. Om die sterkte-zwakteanalyse te kunnen maken is diagnostische toetsing nodig. Waarschijnlijk hebben leerlingen in een eerder stadium al eens een quickscan, oriëntatietoets (<www.examenbundel.nl>) of gelijksoortige toets gemaakt, maar een (nieuwe) nulmeting is nu essentieel. Binnen dit examenproject gaat het erom leerlingen op maat te ondersteunen. Daarvoor moeten de docent én de leerling voldoende informatie in handen hebben om oefenmateriaal op deelvaardigheden en -strategieën te kunnen bieden.

Na het maken van de toets analyseren de leerlingen zelf waar ze sterk en zwak op scoren, aan de hand van een scoreformulier. De docent kan de leerling hierbij helpen door zelf van tevoren de nulmeting te maken en

vraag (nummers invullen)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...	puntentotaal
te behalen punten											
STRATEGIEËN											
skimmen – oriënterend lezen											pnt %
scannen – zoeken naar specifieke informatie en alleen dat lezen voor beantwoorde vraag											pnt %
intensief lezen – de tekst regel voor regel door-nemen											pnt %
VAARDIGHEDEN											
hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) of alinea aangeven/kernvraag											pnt %
verbanden tussen tekstdelen aangeven/verwijs- of structuurvraag											pnt %
intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur herkennen/beoordelvraag											pnt %
globale betekenis van een tekstgedeelte aangeven/betekenisvraag											pnt %
conclusie(s) trekken uit bepaald tekstgedeelte/conclusievraag											pnt %
juistheden/onjuistheden aangeven in bepaald tekstgedeelte											pnt %
juiste woord selecteren in gatentekst/invulvraag											pnt %
functie van alinea/tekstdeel aangeven/functievraag											pnt %
specifieke informatie uit tekstgedeelte/alinea halen/formuleringsvraag											pnt %
typen argumenten/argumentatiestructuur herkennen											pnt %

Kader 1. Examenanalyseformulier

te scoren welke deelvaardigheden bij de vragen aan bod komen. Een voorbeeld van een analyseformulier is te vinden in kader 1. De docent arceert bij elke vraag het juiste hokje bij de juiste categorie. Als vraag 1 bijvoorbeeld een vraag is naar de functie van een alinea, maakt hij dat hokje grijs. Op deze manier zijn alle vragen te categoriseren. Als de leerling vervolgens het examen heeft gemaakt, zet hij zijn behaalde punten in de grijze hokjes. Op deze manier krijgen de leerling en de docent zicht op de onderdelen waar deze leerling al wel scoort

en waar (nog) niet. Aan de hand van deze analyse kan de leerling vervolgens een keuze maken voor de oefenfase.

Er bestaan ook diverse mogelijkheden om die analyses digitaal te doen, bijvoorbeeld via Digi-trainer (ThiemeMeulenhoff) of VO-Content (<www.vo-content.nl>).

Fase 3: Oefenen op deelvaardigheden

Wanneer duidelijk is waar leerlingen nog mee moeten oefenen, kunnen zij individueel of in groepjes aan het

Het Vijfstappenplan maakt van de examenvorbereiding een project met een begin en een einde

werk. Zij maken dan geen hele examens, maar oefenen de verschillende deelvaardigheden en -strategieën waar zij moeite mee hebben. Daarvoor heeft de vaksectie examenteksten gescreend op geschiktheid voor deze fase. Er wordt nog maar een beperkte tijd per les klassikaal geoefend. De meeste tijd zijn de leerlingen met hun eigen werk bezig, en ze roepen de docent pas te hulp als ze klaar zijn, hun werk willen bespreken of als ze extra uitleg nodig hebben. De docent geeft feedback en probeert leerlingen vooral door vragen te stellen tot oplossingen te brengen. Fase 3 kan terugkomen na het moment dat leerlingen een proefexamen gemaakt hebben, om na deze ‘generale repetitie’ extra te oefenen voor de ‘finale’, het ce. Een sleutelwoord is hier *keuze*: als het goed is hebben leerlingen inmiddels ingezien waaraan ze moeten werken en kunnen dus hun eigen keuzeprogramma samenstellen, met meer of minder sturing van de docent.

Fase 4: Proefexamen maken

Het maken van een proefexamen is voor leerlingen het moment om te testen of hun oefenen vruchten afgeworpen heeft. Bovendien ervaren zij aan den lijve hoe het is om twee tot drie uur geconcentreerd met examenopgaven bezig te zijn. Na afloop kijken de leerlingen zelf de examens na aan de hand van het officiële Cito-correctiemodel. Dit gebeurt bij voorkeur in duo’s, waarbij leerlingen elkaars werk beoordelen. Daaruit komt discussie voort, waarop de docent kan inhaken bij de daarop volgende nabespreking. Alleen vragen die problemen opleveren, komen aan de orde.

Als het proefexamen tijdig gemaakt is, kan er een nieuwe oefenperiode volgen, waarin leerlingen nog gericht aan hun zwakke punten werken.

Fase 5: Het eindexamen

En dan is het uiteindelijke product van de examentraining daar: het eindexamen. De leerlingen brengen hun opgedane kennis en strategieën in praktijk en iedereen wacht in spanning op het eindresultaat.

‘Je kon aan de leerlingen merken dat ze het fijn vonden, dat ze het nut ervan inzag. En de opbrengst in de cijfers, dat is ook wel de moeite.’ (docent OSG Willem Blaeu, Alkmaar)

‘Ik werd tijdens de trainingen steeds zekerder dat ik het examen zou halen. Dat ik voor Engels een 7,4 heb gehaald komt in ieder geval door de training.’ (leerling Stad en Esch, Meppel)

‘Modules waren wel handig. Bij Nederlands ben ik er zeker op vooruitgegaan.’ (leerling Da Vinci College, Purmerend)

Kader 2. Citaten van enkele docenten en leerlingen over de examentraining

Optimaal resultaat

Leerlingen en docenten die op deze manier de eindspurt organiseerden, geven aan dat dit een zeer effectieve en motiverende werkwijze is gebleken (zie ook kader 2). De motivatie in de laatste periode gaat omhoog, omdat leerlingen niet meer alles hoeven doen en heel gericht oefenen. Om de juiste keuze te maken is een goede sterkte-zwakteanalyse nodig. Op basis daarvan kunnen zij een keuze maken. De onderdelen die ze al beheersen vergen geen aandacht meer. Maar met de andere onderdelen gaan ze in de eindfase gericht aan de slag. Dat heeft (bijna) altijd een positief effect op het cijfer. Uiteindelijk zorgen een goede basis in het voortraject en een eindspurt met keuzemogelijkheden samen voor een optimaal eindresultaat. ■

LITERATUUR

Westhoff, G. (2012). Mesten en meten in leesvaardigheidstraining: Leesvaardigheidsonderwijs en examentraining zijn twee verschillende dingen. *Levende Talen Magazine*, 99(4), 16–20.

RELEVANTE BRONNEN

Berg, L. van den, Bootsma, G., Kroon, H., & Vos, B. de. (2012). *Lezen van 1F naar 4F*. Utrecht: APS.

Bootsma, G., & Verheggen, K. (2010). *Examentraining als project*. Utrecht: APS.

Vos, B. de. (2009). *Lezen!* Utrecht: APS.

nieuws

Universiteitsbibliotheken en KB lanceren online dienst Delpher

De Universiteitsbibliotheken van Amsterdam (UvA), Groningen, Leiden en Utrecht en de Koninklijke Bibliotheek (KB) lanceerden onlangs een nieuwe online dienst: Delpher. Delpher geeft toegang tot Nederlandse historische teksten uit de digitale collecties van wetenschappelijke instellingen, bibliotheken en erfgoedinstellingen. Delpher maakt het mogelijk om miljoenen gedigitaliseerde pagina’s uit Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften op één centrale plek op woordniveau te doorzoeken.

Bij lancering bevatte Delpher ruim 90.000 boeken, 1,5 miljoen pagina’s uit 80 tijdschrifttitels en bijna 100 miljoen artikelen uit kranten. Dit tekstmateriaal dateert uit de 17e tot en met de 20e eeuw en is afkomstig uit een groot aantal instellingen.

Het aanbod bij de start van Delpher bestaat uit materiaal dat reeds via verschillende websites beschikbaar is, maar zal in de komende jaren groeien met nieuwe gedigitaliseerde publicaties en nieuwe functionaliteiten. Onder andere zal al het gedigitaliseerde tekstmateriaal uit het programma Metamorfoze, het Nationaal Programma voor het Behoud van het Papier Erfgoed, via Delpher beschikbaar komen. Delpher blijft zich dan ook vanaf het moment van lancering verder ontwikkelen.

Delpher is er voor iedereen met interesse in Nederlands cultureel erfgoed. De dienst is eenvoudig in gebruik, zodat zowel professionele onderzoekers als andere geïnteresseerden met het materiaal uit de voeten kunnen. De bronnen worden uniform gepresenteerd en zijn op een eenduidige manier doorzoekbaar. Het is mogelijk verschillende materiaalsoorten met elkaar te vergelijken, op woordniveau te zoeken, resultaten te delen en op te slaan.

Kurt De Belder, directeur Universitaire Bibliotheken Leiden en voorzitter van de Delpher-stuurgroep: ‘Het is spannend en bijzonder om een dienst te ontwikkelen die echt verschil maakt voor wetenschappers en vrijetijdshistorici. Door als universiteitsbibliotheken en KB samen te werken bij digitalisering van onze papieren schatkamers en deze aan te bieden vanuit een centrale infrastructuur, worden onze collecties beter vindbaar en bruikbaar. Niet alleen voor onderzoekers maar ook voor het brede historisch geïnteresseerde publiek.’

Delpher is te vinden op <www.delpher.nl>. KB

Nieuwe app laat middeleeuws Nederlands horen

Frits van Oostrom, universiteitshoogleraar en letterkundige aan de Universiteit Utrecht, ontwikkelde een app die laat horen hoe het Nederlands in de middeleeuwen klonk. De gratis iPad-app – genaamd Vogala – is sinds kort te downloaden.

De app wekt veel bekende middeleeuwse Nederlandse teksten tot leven. Van *Hebban olla vogala nestas hagunnan* uit de elfde eeuw via *Van den vos Reynaerde*, Bijbelteksten, liederen (bijvoorbeeld over de moord op Floris V) tot aan mystieke visioenen van Hadewijch. Ook het Oudfries en het Limburgs van Hendrik van Veldeke zijn met Vogala te beluisteren.

Medioneerlandici uit Nederland en Vlaanderen spreken voor de app Middelnederlandse teksten in, en begeleiden ‘gastoptredens’ van onder anderen Menno Bentveld (presentator *Vroege Vogels*, met fragmenten uit *Der naturen bloeme* van Jacob van Maerlant), Louise Fresco (landbouw- en voedseldeskundige, met Middelnederlandse recepten en tafelmanieren), Paul Schnabel (socioloog en oud-directeur Sociaal en Cultureel Planbureau, over bestuur en beleid), Jean-Marc van Tol (tekenaar van *Fokke & Sukke*, spreekt komische teksten in) en Mieke van der Weij (presentatrice, met de monoloog van Sanderijn uit het abel spel van *Lanseloet van Denemerken*). Hun vertolking maakt van het middeleeuwse Nederlands weer levende taal. Ineens blijkt het middeleeuwse Nederlands eenvoudiger te volgen dan wanneer het op schrift staat.

De app laat de gebruiker tijdens de voordracht meelesen met de oude tekst plus een parallelle vertaling in modern Nederlands, en bevat ook afbeeldingen van de oorspronkelijke handschriften. Vogala zal geregeld verrijkt worden met nieuwe teksten en opnames. *Universiteit Utrecht*

Formatief toetsen kansrijk voor leren

De onderzoekers Dominique Sluijsmans (Universiteit Maastricht), Desirée Joosten-ten Brinke (Open Universiteit) en Cees van der Vleuten (Universiteit Maastricht) voerden een literatuuronderzoek uit naar de effectiviteit van het zogenoemde formatief toetsen in het onderwijs: toetsen die verder leren stimuleren.

De onderzoekers hebben vier belangrijke condities gevonden die onontbeerlijk zijn voor een duurzame implementatie van formatief toetsen. Dit zijn naast uiteraard de toetsbekwaamheid van leraren ook het organiseren van effectieve vormen van professionalisering, het stimuleren van een onderzoekende houding jegens de eigen toetspraktijk en het creëren van een leergemeenschap onder leraren. Sluijsmans: ‘Factoren die de meerwaarde van toetsen kunnen bepalen, zijn condities, het doel dat leraren hebben met het toetsen, de keuze van de methode en de te verwachten uitkomsten.’ NWO